

JORDI MORERA

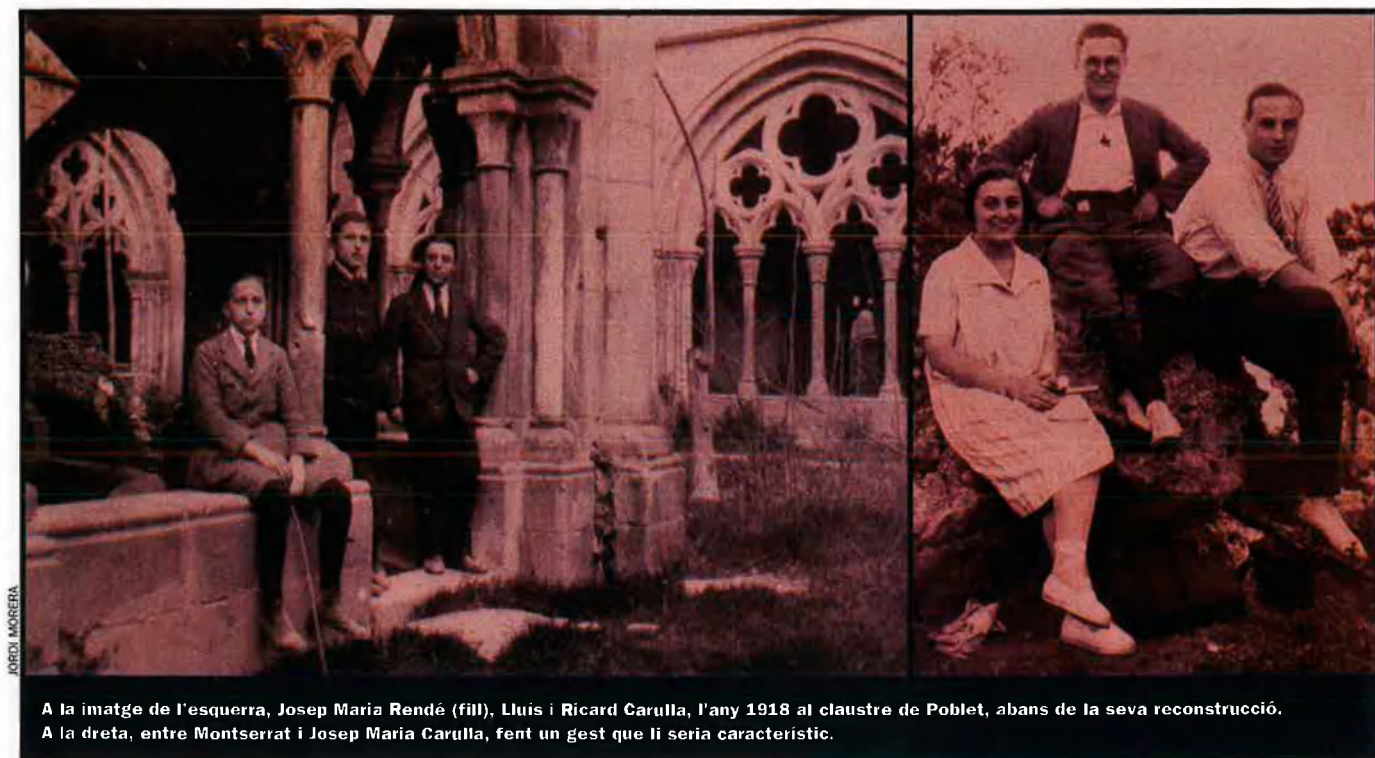
Lluís Carulla, un senyor de país

Lluís Carulla i Canals va ser una figura clau en la represa cultural catalana. Industrial, activista i mecenes, va viure intensament al servei del país.

“**E**ll mirava sempre al futur. Per això no va ser capaç d'escriure unes memòries”. Ho explica Andreu Morta, qui, durant vint-i-tres anys, va ser el seu secretari. Li insistien i ell feia que sí. Tenia una vida intensa que s'havia anat desplegant al mateix temps que ho feia el país. Tenia idees, records i coneixences que haurien agraït de ser ordenades per a compartir. Per això li posaven magnetòfons, li organitzaven reunions amb antics col·laboradors... I ell tornava a fer que sí, sempre cortès. Però de seguida se l'enduia l'entusiasme per alguna nova fita. *Tempus fugit* i no s'hi val a badar. Millor avancem, que ja ens vagarà de recordar. Mirar enrere no era, per tant, ni de bon

tros, el que ell preferia fer. És, però, gairebé una obligació –per a molts, un deute– mantenir viva la memòria de les persones que, per la seva excepcionalitat, per la tasca feta, pel llegat, han contribuït a l'evolució del país. I, per fer-ho, sembla banal buscar l'excusa sempre a mà del calendari. Si calgués, fins i tot podríem dir que enguany ha fet 25 anys de la creació dels Premis d'Honor Jaume I, una de les moltes consecucions palpables que va deixar el personatge. Però no cal. Parlem de Lluís Carulla, del senyor Carulla, com un acte de salut col·lectiva. Bo és conèixer els homenots que va donant aquest país nostre. I que el van fent possible.

Lluís Carulla i Canals (1904-1990) va néixer a l'Espluga de Francolí (Conca

JOSEU MORERA

A la imatge de l'esquerra, Josep Maria Rendé (fill), Lluís i Ricard Carulla, l'any 1918 al claustre de Poblet, abans de la seva reconstrucció. A la dreta, entre Montserrat i Josep Maria Carulla, fent un gest que li seria característic.

de Barberà), en una família que hi tenia documentades les arrels des de 1725. Potser sigui aquesta la raó de l'estret lligam que el va unir tothora, fins i tot després del trasllat familiar a Barcelona, amb la seva vila natal. O potser no. El cas és que Carulla va voler ser sempre digne fill del seu poble i, quan va tenir els mitjans materials per fer-ho però també abans, va procurar de contribuir al seu progrés.

Farmàcia i robotiga. Cinquè fill d'una família de sis germans, a ell, que no era l'hereu, no li va tocar estudiar farmàcia per continuar la tradició. Va fer dret, quan en va ser l'hora. Abans, però, ja va treballar. No era fàcil, mantenir tants fills estudiant i, per tant, tots havien de contribuir al mutu sosteniment en la mesura de les seves possibilitats. Els germans que anaven marxant a Barcelona, a la Universitat, hi venien la Vigorina Carulla, producte reconstituent a partir d'una fórmula feta pel doctor Valentí Carulla i Margenat (rector de la Universitat de Barcelona des de 1913 fins a la seva mort, el 1923) i amb el qual va començar l'expansió del laboratori familiar. Ell, per la seva banda, entrava d'ajudant de farmàcia a

Reus per pagar-s'hi el batxillerat. "I explicava —apunta Montserrat Carulla i Font, una de les seves filles— que allà s'hi va deixar la vista, estudiant de nit amb la llum d'una espelma". L'amo era gasiú i no permetia despeses "sumptuoses."

Els primers contactes de Lluís Carulla amb grups i personalitats catalanistes els trobem en una doble concordança: d'una banda, el jovent políticament inquiet amb què contacta a Reus, i la colla propera a La Jove Catalunya (entitat política fundada el 1870 per Àngel Guimerà, Matheu i Fornells o Aldavert, per exemple); i, de l'altra, l'ambient que es creava a la robotiga de la farmàcia, a l'Espluga, on, acompanyats per la cultura

i l'atenció de Montserrat Canals i Nubiola, mare de Lluís (d'ella li venien, directament, catalanitat i religiositat, dos trets distintius de la personalitat materna que el fill havia de mantenir sempre íntegres), s'hi podien aplegar en una mateixa tertúlia, per exemple, el tècnic agrònom Josep Maria Rendé, creador del Celler Cooperatiu de l'Espluga, l'arquitecte i polític Lluís Domènech i Montaner o el diplomàtic i escriptor Eduard Toda, posterior impulsor de la restauració del monestir de Poblet. Dels referents que trobava aleshores Carulla a la pròpia comarca en va parlar amb admiració tota la vida: del polític i poeta Josep Conangla i Fontanilles; de Josep Poblet i Teixidor, militant nacionalista de Montblanc; de Josep Andreu i Abelló, advocat i polític ja de la seva quinta... Tal i com descriu Andreu Morta, "Sempre va tenir una gran devoció per aquestes persones que li havien obert els ulls a la catalanitat i al sentit de país. I a la cultura. Ells li van posar la mel a la boca". I Lluís Carulla ja no se'n va voler estar mai més.

I tampoc no es va limitar a mantenir les seves conviccions a l'àmbit íntim o de la reflexió. Si alguna cosa va definir Lluís Carulla al llarg de la seva vida va

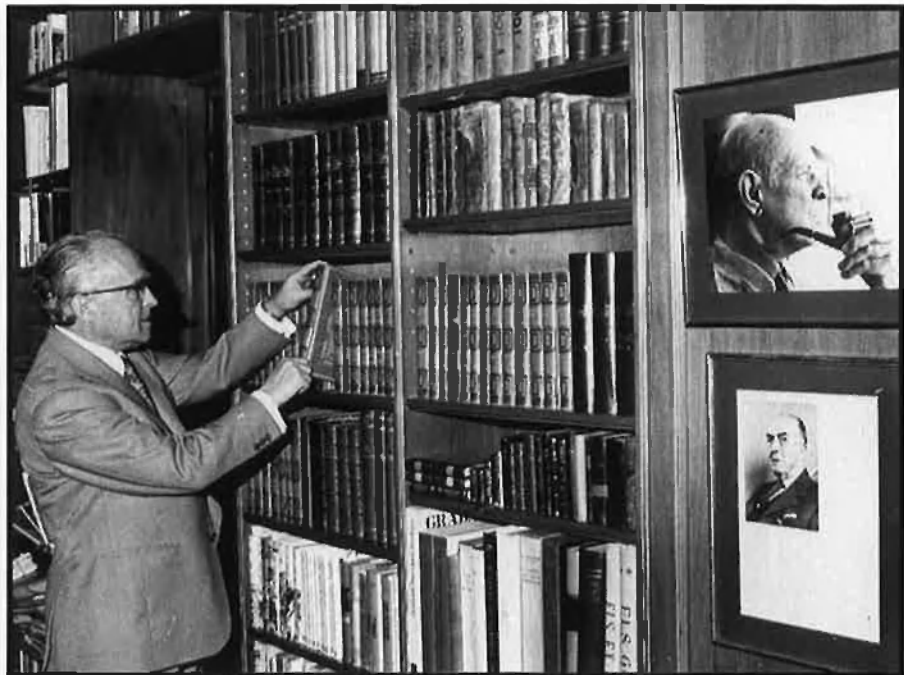
**Si alguna cosa
va definir Lluís
Carulla al llarg de
la seva vida va
ser, precisament,
l'acció**

ser, precisament, l'acció. De fet, encara ara es recorda com va haver de frenar-lo l'historiador i polític Josep Benet en una ocasió, en ple franquisme, quan volia anar qui sap on a fer qui sap què: "No, no, senyor Carulla, deixi-ho estar, a la presó ja hi anirem uns altres. Vostè pagui les fiances, que falta ens fa...". En tot cas, com recorda Andreu Morta, Lluís Carulla no va ser mai un mecenes tradicional, d'aquells que es limiten a finançar obres d'art o activitats culturals perquè d'altres les duguin a terme: "Ell fou sempre i sobretot un activista, un home d'acció que va treballar pel seu poble i pel seu país des de molt abans que la seva capacitat d'empresa el proveís de mitjans econòmics".

La seva voluntat d'intervenció en la realitat, ja fos en la més immediata, del poble o la comarca, ja fos del país sencer; unida a la capacitat creativa, van començar a donar, ben d'hora, fruits palpables. Amb només disset anys participava en la fundació, l'any 1921, de la revista quinzenal *El Francolí*, de la qual de seguida en va esdevenir motor principal: ell en va dissenyar la capçalera i també els logotips de les diferents seccions, hi feia de redactor i de comptable. Des d'aquesta revista d'actualitat local, per exemple, van iniciar una campanya per salvar els arbres del passeig de l'Espluga, amenaçats de tala, i van aconseguir aturar l'estropell; van prendre partit en les diferents qüestions que afectaven la comarca i van patir —no caldria sinó— la censura imposada per la dictadura de Primo de Rivera. Els suspicaces funcionaris de torn no devien veure amb gaire bons ulls les ostentoses pàgines en blanc que tot sovint s'hi publicaven amb l'aclariment "article censurat", i l'any 1925, el militar Martínez Anido, factòtum del pistolisme i ministre de la governació, va prohibir *El Francolí*. Val a dir que gairebé seixanta anys després, el 1983, Lluís Carulla feia néixer, a la mateixa Espluga, un altre *Francolí* que encara es continua editant.

Barcelona, guerra i Gallina Blanca.

El tancament de la revista va trobar Lluís Carulla instal·lat amb la família a Barcelona. S'hi havien traslladat el 1923, per ampliar perspectives i perquè

EL TEMPS / DOMÈNEC UMBERT

Dalt, al despatx, amb dues fotografies de les seves devocions laiques: Pau Casals (a qui considerava un mite) i Carles Riba. A sota, l'any 1987; la seva capacitat de treball sorprenia tothom.

ja hi tenien pràcticament tots els fills estudiant. Amb les idees ja formades, la Universitat de Barcelona li va oferir nous contactes, entre els quals destaca el polític i escriptor Ventura Gassol, de qui va rebre diverses cartes prèvies als fets de Prats de Molló.

Inquiet i emprenedor, a Barcelona va continuar treballant per contribuir a pagar-se els estudis. Igual com havia fet de més jove a l'Espluga, quan aprofita-

va les seves dots per al dibuix i feia decorats de teatre a canvi de poder entrar després gratuïtament a les representacions, ara dissenyava les agendes de publicitat del laboratori familiar, i també després, mentre preparava oposicions a notari, venia un llibre d'apunts sobre dret hipotecari que ell mateix havia elaborat.

I va ser precisament preparant aquestes oposicions que la guerra va suspen-

En el sentit de les agulles del rellotge, la silueta del centre de la imatge es Lluís Carulla visitant les vinyes on s'havia d'aixecar el Casal de l'Espluga; fent de casteller per celebrar que el Casal ja era una realitat; i durant una visita de l'Orfeó Català a l'Espluga de Francolí, l'any 1966.

dre, que un dia va escoltar una conversa que, en bona mesura, havia de canviar-li la vida. Ell estudiava i va escoltar com el dependent de ca l'adroguer li aconsellava a la seva mare que comprés cubets de caldo concentrat, perquè el tancament de frontera havia d'impedir que n'entressin més. I diuen que Lluís Carulla explicava ben gràficament el que va venir després: "Vaig tancar el llibre i vaig pensar: caram, si no n'han d'entrar, els faré jo mateix!". I, definitivament, va deixar estar allò de ser notari.

Només que, és clar, aleshores no tenia ni la més remota idea de com s'havia de fer aquell preuat concentrat. Així, doncs, es va dirigir a tots els consultats europeus haguts i per haver, per dema-

nar-hi adreces de fabricants de cubets. Quan les va tenir, hi va escriure per sol·licitar-los la fórmula. "I, naturalment", continuava aleshores el relat, "no em va contestar ningú". O gairebé ningú. Perquè sí que ho va fer un industrial d'Estrasburg que li va proposar un tracte: li explicaria com es feien els cubets si primer, durant un any, era capaç de vendre les vint tones d'extracte de carn que li faria arribar. Fet? Fet! I Lluís Carulla anava rebent per paquet postal l'extracte, que empaquetava en cubets amb una màquina de la seva invenció. Durant un any, va vendre tot el que havia de vendre i més. I l'industrial alsacià va mantenir la seva paraula: un cop complet el termini, es van trobar en una fonda de Llúvia i, entaulats, l'un ex-

plicava el procés d'elaboració i l'altre, minucios, en prenia nota. En una sola frase Lluís Carulla resumia la transcendència d'aquella cita: "És el dinar en què menys he menjat i que més profit m'ha fet".

I així va néixer Gallina Blanca, una indústria que el temps no va fer sinó ampliar. O, més exactament, va néixer, aleshores, Gallina d'Or, el primer nom que va tenir l'empresa. El canvi de denominació va venir donat per dos factors: perquè va saber que a Burgos hi havia una fàbrica de pastes de sopa que es deia "Gallina de Oro", i perquè, en veure que anaven mal dades, en la guerra, va pensar que aquell apòstrof li podria dur més que entrebancs. La solució? Gallina Blanca, que no cridava

problemes en castellà però mantenia el nom de l'empresa en la seva llengua.

En moltes coses va ser pioner, Lluís Carulla, potser esperonat per una mena d'intuïció que li anunciava la manera de connectar amb sentiments i desitjos no detectats, però latents en la col·lectivitat. "No funcionarà", li havien dit mil vegades. Però funcionava. "Sempre ho hem fet així", li deixaven anar si és que es proposava introduir alguna innovació que traspalsava rutines. "Aleshores és que ho heu fet sempre malament", responia ell, amb naturalitat. I l'enceritava.

Aquesta mena d'intuïció la va fer servir tant per al negoci com per a l'activisme cívic en què de seguida va destacar. Carulla va ser el primer a introduir les col·leccions de cromos, amb àlbums inclosos, en un producte que res no tenia a veure amb la xocolata (fins aleshores, semblava que els cromos estaven reservats a la filla del cacau). Dels primers, també, a adonar-se de la immensa capacitat promocional de la ràdio, aleshores, i de la televisió, després. "En general, els mitjans de comunicació", assenyala Mariona Carulla i Font, una altra de les seves filles. "Perquè en els inicis del negoci va utilitzar tant ràdio com premsa d'una forma desmesurada per a l'època, notable. I ho controlava tot ell directament, tant el tipus de lletra dels anuncis com el redactat de les falques de ràdio... Tot, tot. Era molt exhaustiu."

D'alguna manera, podríem dir que si va veure què es podia fer des d'un mitjà com ara la ràdio, fou gràcies als Pastorets. I és que el Nadal de 1937 va causar una autèntica commoció pública amb la transmissió radiofònica d'uns Pastorets camuflats, amb guió de Josep Maria Folch i Torres. No bufaven bons vents per a la religió, aleshores, i entre tots dos van agafar l'obra original, hi van treure tots els àngels, dímónis i marededéus i ho van presentar com un programa de ràdio titulat "La masia catalana". L'èxit va ser tan esclatant que els va obligar a repetir l'emissió, el febrer de 1938. I Lluís Carulla va tenir clar, des d'aquell moment, quin era el poder de les ones herzianes. De fet, ell va ser, posteriorment, l'introduïdor dels *jingles*

Lluís Carulla davant d'una de les seves idees: el camió de "Cultura en ruta", 16 tones de llibres i discos en català per recórrer pobles i ciutats entre 1970 i 1978.

Va ser el primer a adonar-se de la gran capacitat promocional de la ràdio i de la televisió

o *radiolets*, les falques publicitàries amb cançons que van marcar tota una època radiofònica.

I no és casual, tampoc, la seva voluntat de marcar un gol religiós amb uns Pastorets canviats però recognoscibles. Ja hem dit que la mateixa pregonesa amb què li arrelaven les idees catalanistes la tenia també per al sentiment religiós. I per a totes dues causes va posar en marxa Lluís Carulla enginy i tenacitat. Durant la guerra, va buscar algun escultor que refés la imatge de la Santíssima Trinitat de l'Espluga, trencada en la contesa. I va trobar Frederic Marès, que hi va treballar, d'amagat, darrere d'una falsa paret construïda en una vaqueria i tapada amb bales de palla per amortir el soroll dels cops de martell.

Mecenes per compartir compromís.

Si en una cosa va destacar Lluís Carulla va ser, precisament, en la manera que tenia d'idear fórmules imaginatives per aconseguir realitzar projectes *a priori* difícils i, encara, fer-ho amb el màxim de participació possible del màxim nombre de persones possible. Ja fos per reposar la custòdia perduda durant la guerra del 36 –per a la qual cosa va organitzar tot un projecte que implicava la donació, per part dels veïns de l'Espluga, de petits objectes per fondre–, ja fos per dotar econòmicament uns premis a l'escola catalana, les seves donacions sempre tenien truc, i el truc era el compromís compartit.

El paradigma d'aquesta manera de funcionar són els Premis Baldiri Reixac, atorgats anualment per la Fundació Jaume I. Ja feia temps que regalava una nadala, un llibre editat per a l'ocasió que, anualment, tractava algun tema relacionat amb el país, a un nombrós grup de persones. Aleshores, ja estava en marxa la Fundació Jaume I, l'entitat que havia impulsat per garantir la continuïtat de les iniciatives cíviques i culturals que duia a terme (inicialment es va anomenar Fundació Carulla-Font, però aviat va decidir que no volia personalitzar-la), i en una reunió hi va plantejar el

Dos exemples de fa creativitat Carulla: la coberta d'un album de cromos Gallina Blanca, de l'any 1946 ("Gallina vieja hace buen caldo, Gallina Blanca lo hace mejor"), i una imatge de l'acte de lliurament del Premi d'Honor Jaume I a Ventura Gassol, l'any 1978, al Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona, on el veiem estratègicament situat per contenir la gentada. Aquest premi, instituit l'any 1977 per la Fundació Jaume I, s'atorga a persones i entitats que "hagin ajudat a enfortir la consciència de comunitat nacional i el sentit de pertinença a la cultura dels Països Catalans".

tema: "Estic disposat a continuar regalant la nadala", explica Andreu Morta que els va deixar anar, "però que la gent la pagui". Com s'entenia, allò? S'entenia, perquè ell la continuaria finançant, els qui la rebessin la pagarien i els diners recollits dotarien uns nous premis instituits per estimular l'escola catalana. "Evidentment -continua Morta- li

**Amb imaginació,
els seus projectes
aconseguien
la màxima
participació**

vam dir que allò era un disbarat. Li ho va dir tothom: el senyor Triadú, Josep Maria Ainaud, Coll i Alentorn... Tot-hom. És una barbaritat, la gent no ho entendrà... però sí que ho va entendre i només ell ho havia sabut veure. Enguany hem aconseguit més de 90.000 euros, per als Baldiri Reixac. Així era el senyor Carulla."

Gràcies a aquest mateix tarannà va néixer el Casal de l'Espluga de Franco-lí i les seves successives ramificacions (l'hostal El Senglar, la residència de gent gran, el Museu de la Vida Rural...). Un grup d'espluguins el van anar a visitar per demanar-li un tros de vinya per fer-hi una pista de bàsquet que servís, alhora, per ballar els diumenges. "No teniu ambició", expliquen que els va respondre. "Per què no feu un centre cultural, amb cinema i de tot?". Quan ja els va haver engrescats, es va empecar la fórmula per fer-ho possible: "Jo donaré tant com doni el poble". I l'any 1965 s'inaugurava un Casal que era, així, una mica obra de tots.

En aquella època, la tasca de Lluís Carulla com a activista cultural es multiplicava. A començament dels anys cinquanta va fer coneixença amb Fèlix Millet, aleshores president de l'Orfeó Català. De seguida van connectar, Carulla va entrar a la junta de l'entitat i poc després posava en marxa una campanya de captació de socis que s'assemblava prou a les actuals "maratons" televisives, utilitzant el mitjà que aleshores tenia a l'abast i que coneixia d'allò més bé: la ràdio. Aconseguia gairebé 10.000 adhesions i revitalitzava l'Orfeó. Anys més tard, el 1961, al costat de Fèlix Millet, Joan B. Cendrós, Pau Riera, Amadeu Bagués i Joan Vallvé, creaven una entitat destinada a assumir la majoria d'iniciatives d'impuls i mecenatge cultural en l'àmbit del Principat de Catalunya: l'Òmnium Cultural.

I també aquí va deixar empremta la particular capacitat de treball de Lluís Carulla. Un cop legalitzada l'entitat com a associació, l'any 1967 (després de passar pels anys de clandestinitat i el tancament), va idear una massiva campanya de socis. Calia superar àmpliament la xifra de 300 persones a què la necessitat (i l'estricta confiança) havia

reduït fins aleshores els associats i l'any 1968, en el primer aniversari de la mort de Fèlix Millet, a Carulla se li va acudir el millor homenatge: un grup de persones seleccionades directament per ell es dedicaren a visitar possibles socis ("les visitadores", en deien). N'aconseguien 22.000, que aviat és dit.

Màrqueting, raciocini i sistematització. I confiança en el país. Aquestes eren les cartes amb què jugava Lluís Carulla. Que van fer possible, entre 1970 i 1978, la campanya "Cultura en ruta", un camió de setze tones convertit en llibreria per distribuir i vendre llibres i discos en català a tots els pobles del Principat. Que aconseguiren milers de canelons, cedits directament per l'empresa que els produïa, per al XXV sopar de Santa Llúcia. Que ens van regalar aquella impressionant senyera que va lluir durant el mític acte de Sant Boi, l'any 1976, que ell va deixar i que ja forma part de la nostra iconografia col·lectiva. Les mateixes cartes que posava al servei de la campanya "El català a l'escola" (endegada per Josep Benet per promoure les classes de català d'Òmnium Cultural) i per fer front als tristos "regidors del no" de l'Ajuntament de Barcelona que havien negat l'ajut al català. Lluís Carulla, fidel al seu estil, va posar en marxa la campanya "Sí a la cultura catalana", un seguit d'anuncis publicats a la premsa amb la relació de les entitats que s'hi adherien i els motius pels quals ho feien, cadascun dels quals finançat per una empresa diferent. I va fer forat. I els regidors franquistes van haver de fer marxa enrere. Així era Lluís Carulla i Canals: per contar-ne i no acabar.

Carulla per sempre. Potser sí que és veritat que estem parlant d'una mena de manera de persona que ara els temps ja no fabriquen. En tot cas, queden els fets, per a sort de tots. I allò que es deixa per a què perduri. Amb la Fundació Jaume I, creada el 1973 amb la seva muller, Maria Font, Lluís Carulla es perpetuava. No com un acte de vanitat, sinó justament el contrari: perquè, més enllà de la persona, poguessin desenvolupar-se els objectius. A més, tal i com explica Montser-rat Carulla, parlem

Lluís Carulla i Canals va saber crear escola. Va deixar, a més, un llegat que, mitjançant la Fundació Jaume I, "l'herència de la meua ànima" —en deia—, en vol fer perdurar l'obra.

**Màrqueting,
raciocini
i confiança en
el país. Amb això
jugava Carulla**

d'un home que "creava escola. A l'Espluga encara hi ha una manera de fer, amb aquesta empenta que fa que tothom s'aboqui i resolgui una cosa complicada, que és, absolutament, l'estil del pare". I això és, al capdavall, el que acaba comptant.

Núria Cadenas